

Správa ploch – péče o hráze a pobřežní dřeviny

DI Barbara Becker / DI Julia Kneifel

Nivy Moravy a Dyje jsou vedle oblasti Nezdiderského jezera (Seewinkel) územím, které v Rakousku vykazuje největší bohatství druhů. Mnohé zdejší rostliny a živočichové se nikde jinde v Rakousku nevyskytují. Tento jediný rakouský nížinný říční systém hostí živočichy jako bobr, vydra nebo orel mořský i jiné vyhynutím ohrožené druhy (Příloha I Druhy, Směrnice o ochraně volně žijících ptáků). Kromě jedinečné fauny se však v lužních oblastech na Moravě a Dyji vyskytuje i řada krajinných zvláštností a typů biotopů, např. písčité lada, vlhké louky a lužní lesy. Kategorie ochrany jako Natura 2000, RAMSAR nebo chráněná území v nivách Dunaje, Moravy a Dyje potvrzují mimořádnost tohoto území na národní i mezinárodní úrovni. / Oblasti Natura2000/

Společnost via donau – Österreichische Wasserstraßen-Gesellschaft mbH si proto dala za cíl udržovat lužní oblasti na Moravě a Dyji a pečovat o jejich břehy a nivy. Realizují se projekty ochrany a renaturalizace na obnovu původní říční krajiny a probíhá intenzivní spolupráce mezi dotčenými subjekty. Kromě toho via donau kosením ochranných protipovodňových hrází a pásů kolem řek i údržbou pobřežní vegetace významně přispívá k údržbě území podél Moravy a Dyje v Rakousku.

Následuje přehled různých požadavků na údržbu a vhodných opatření pro říční ekosystém.

Péče o pobřežní dřeviny

Při průběžné údržbě a údržbě stromových porostů podél říčního toku se zvláště dbá na to, aby se v lokalitě ponechalo co nejvíce pokáceného mrtvého dřeva, ideálně na břehu nebo ve vodě. Pobřežní vegetace na okraji toku slouží jako hnízdiště a nocoviště, ale i jako potravní základna mnoha ptáků. Mnoho druhů hmyzu žijícího ve dřevě preferuje jako habitat staré stromy a mrtvé dřevo. Při managementu starých stromů je zvláště důležité ponechávat na místě hnízdní stromy a nerušit ptáky během citlivých období. Hnízdi zde cílové druhy jako kormorán, volavka šedá, čap černý nebo orel mořský. Na takzvané „problémové stromy“, které představují možné ohrožení lidské infrastruktury (komunikace, stavby), se jednotlivě vypracovávají posudky a hodnotí se jejich význam pro ochranu přírody, rizikový potenciál a strukturální znaky. Podle toho se pak doporučují vhodná opatření. /Obr. 2/

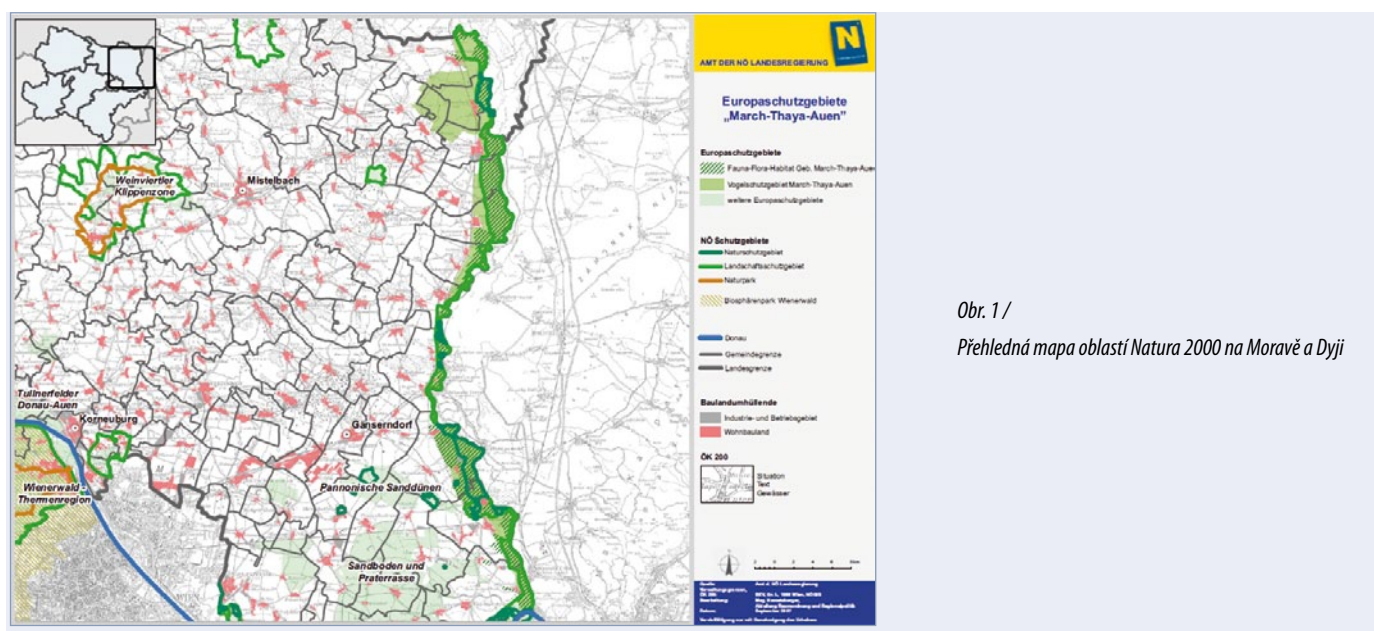
vého dřeva, ideálně na břehu nebo ve vodě. Pobřežní vegetace na okraji toku slouží jako hnízdiště a nocoviště, ale i jako potravní základna mnoha ptáků. Mnoho druhů hmyzu žijícího ve dřevě preferuje jako habitat staré stromy a mrtvé dřevo. Při managementu starých stromů je zvláště důležité ponechávat na místě hnízdní stromy a nerušit ptáky během citlivých období. Hnízdi zde cílové druhy jako kormorán, volavka šedá, čap černý nebo orel mořský. Na takzvané „problémové stromy“, které představují možné ohrožení lidské infrastruktury (komunikace, stavby), se jednotlivě vypracovávají posudky a hodnotí se jejich význam pro ochranu přírody, rizikový potenciál a strukturální znaky. Podle toho se pak doporučují vhodná opatření. /Obr. 2/

Mrtvé dřevo ve vodě

Zvláštní význam má mrtvé dřevo ve vodě. Stromy v řečišti fungují jako drobné strukturální prvky, které mění dynamiku vodního toku (různé rychlosti proudění). Důsledkem toho dochází díky menší průtokové rychlosti k usazování sedimentů a tím se zeslabuje eroze. Dále se tím reguluje hladina podzemní vody a víření obohacuje vodu kyslíkem.

Vedle těchto abiotických faktorů má mrtvé dřevo ve vodě velmi významnou funkci biotickou. Do vody visící vegetace a mrtvé dřevo vytváří trdliště a stanoviště pro různé druhy a stádia ryb.

Mrtvé dřevo v proudící vodě je však také důležitou strukturou pro kladení vajíček obojživelníků nebo pro xylobiontní zoobentos, který potřebuje dřevo jako tvrdý substrát pro kladení vajíček a ve stádiu zakuklení. Dále

Obr. 1 /

Přehledná mapa oblastí Natura 2000 na Moravě a Dyji

slouží plovoucí dřevo merolimnickému hmyzu jako místo posledního svlékání při přechodu z posledního larválního stádia k suchozemské adultní formě. Využití dřeva jako stanoviště a zdroje potravy vodních bezobratlých závisí do značné míry na délce jeho setrvání ve vodě a stupni rozkladu. Měkké dřevo je snadněji kolonizováno vrtavými a minujícími druhy (hlavně řádem Diptera). Již po krátké době se tu jako zdroj potravy objevují i mikrobi a především mycelia hub. Čerstvé tvrdší dřevo naproti tomu osidlují spíše filtrující druhy a funkční skupina pasoučích se fytofágů (Dudley & Anderson, 1982).

Význam mrtvého dřeva ve vodě je zdůrazněn tím, že 60 druhů domácích brouků žije pouze na něm!

Nakládání s neofyty

Zvláštní pozornost věnuje management údržby boji proti dřevinným neofytům, jako je javor jasanolistý, pajasan žláznatý a akát, které vytlačují původní lužní vegetaci. Nejběžnější praxí je v současnosti kroužkování, při němž se z vzrostlých stromů zcela odstraňuje široký pás kůry včetně lýka. Tím se přerušuje transport živin z koruny ke kořenům a naopak. O několik let později pak lze strom skácet. Jiné metody jsou málo účinné, například při ořezávání se tvoří ještě více pařezových výmladků. Používání herbicidů je v okolí vod zakázané. Při dosazování se používají původní druhy dřevin odpovídající lokalitě.

Management péče o bobry

Bobr si vydobyl životní prostor i v lužních oblastech na Moravě a Dyji. Přestože byl dříve loven kvůli kožešině a masu, od 70. let se tento vegetariánský hlodavec již nemusí obávat ohrožení člověkem. Směrnice o stanovištích ho sice nezařazuje mezi ohrožené druhy, podle vídeňské Vyhlášky o ochraně

přírody a dolnorakouské Vyhlášky o ochraně druhů je však chráněný a má prioritní význam. Jako zastřešující druh má bobr velký ekologický význam pro přežití fluvialních společenstev a obohacuje vodní faunu zejména zvěšováním strukturní rozmanitosti biotopů, což dále vede ke zvýšení rozmanitosti druhové.

V zónách kontaktu s člověkem však dochází k nejrůznějším konfliktům, jako je např. okus, ucpávání toků, podmáčení pozemků v důsledku záplav, škody na stromech. Bobří stavby brání odtoku zejména v případě povodní, proto se bobří hrady v propustech nebo hráze v přítocích pravidelně odstraňují, aby se předešlo ucpávání. Dále se jako efektivní ukázalo oplocování hodnotných porostů nebo ochrana jednotlivých stromů drátěným pletivem nebo repelentní pastou. Dalším opatřením k prevenci nebo minimalizaci škod je oplocování vtoků a výtoků ze zařízení nebo i odpovídající opevnování břehů (pletivo, kamenný pohoz). Existuje-li nebezpečí z prodlení (např. hrozí-li zřícení stromu na cestu nebo dům), stromy okousané bobrem se skácejí, ponechají se však ležet na místě. Bobrům tak zůstane zachován stavební materiál a potrava. Pro prevenci konfliktů by bylo vhodné vytvořit příslušně široké pobřežní pásy.

Obr. 2 /
Vhodné stromy jsou ponechávány jako nocoviště
pro cílové druhy, např. kormorány

Doprovodná ekologická opatření při sanaci protipovodňových hrází

Od roku 2006 podnik via donau opravuje protipovodňové hráze podél řek Morava a dolní Dyje způsobem podle nejnovějšího stavu techniky a buduje ochranu odpovídající stoleté povodni (HW100), navíc s bezpečnostní rezervou. Ekologický stavební dohled společně s externími odborníky zajišťuje zvláště šetrnou sanaci tohoto jedinečného biotopu se zohledněním různých aspektů:

- výzkum ekologicky cenných ploch – mapování a monitoring
- vytváření náhradních ploch a obnova stepních partií – výsev druhů odpovídajících lokalitě
- udržování domácí flóry
- zajištění ochrany domácích obojživelníků, např. pomocí naváděcích zábran nebo zakládáním písčiny ostrůvků u paty hrází – tvorba stanovišť
- harmonogram sanačních opatření podle hnízdní sezóny ptáků
- ochrana hrází před bobry

Údržba luk

Protipovodňové hráze představují rozmanitou a drobně členěnou mozaiku stanovišť. Pro udržení či zvýšení této strukturní rozmanitosti se zpracovávají plány vhodné péče. Některé dílčí plochy se tak upravují častěji než jiné. Obecně se musejí plochy luk kvůli protipovodňové ochraně kosit pravidelně, ale extenzivně.

Komplexní plány péče a monitoring

Biodiverzita přírodního prostředí lužních oblastí na Moravě a Dyji klade vysoké nároky na optimální a různorodou údržbu, přizpůsobenou jednotlivým druhům a biotopům. Dynamická a neustále se proměňující říční krajina nezbytně vyžaduje komplexní plány péče a následného monitoringu. Pro každý hektometr toku je nutné definovat konkrétní cíle. Jen tak lze splnit požadavky a nároky tohoto pestrého ekosystému.

Obr. 3 / Bukač noční na dřevinách na břehu Dyje

Obr. 4 / Dokumentované mrtvé dřevo během bilaterálních pracovních prohlídek hraniční řeky Dyje